

AYARLANMIŞ EVLİLİK, ZORAKİ EVLİLİK...

Mireille ROQUES

Her yıl ergenlik çağında hatta çocuk yaşta birçok kız istekleri dışında evleniyorlar. Bunlar genellikle Afrikalı ya da Türk. Son yıllarda basına yansıyan birkaç örnek kamuoyunun dikkatini çekti. Dernekler, bunların savunmalarını üstlendiler ancak bu kez de, atalardan beri süregelen törelerle karşı karşıya kaldılar.

Bu yaz baba, ülkemize gideceğiz dedi. Köye, Mağripli kız arkadaşlarının dediği gibi memlekete, şu uzun yıllar önce, kendi doğumundan bile bir hayli önce göç etmiş olduğu Mali'ye. O, Fransa'da doğdu. Hem Malili, hem Fransız, Afrika gelenekleriyle ve banliyö değerleriyle büyümüş bir liseli. O, yaz kampına gitmeyi tercih ederdi ama babanın kararlarının tartışılmayacağına da biliyordu. Hem bu, onun köklerini bulmasını ve ailesini tanımasını sağlayacaktı. Adı Aissatou, 17 yaşındaydı ve cehenneme gidiyordu. Gidişinden aylar sonra France 2 televizyon kanalının gazetecileri izini buldular. Yerini zoraki evliliklerle ilgili bir mektup ulaştırmayı başardığı okulunun rehberlik görevlisinden öğrendiler : « *yaşayan bir ölüyüm... siz benim tek umudumsunuz* ». Rehberlik görevlisi çocuk mahkemesini uyarıştı, ancak Aissatou'nun çift vatandaşlığı vardı ve bu durumlarda Mali'nin ulusal kanunları uygulanıyordu. Gazeteciler olay yerine gidip, genç kızla ilişkiye geçmeyi başardılar. Aldığı riskler çok ciddiydi ama yakalamış olduğu fırsat da çok önemliydi. Kurnazlıklar yaparak, saklanarak gazetecilerle buluşmayı ve onlara yaşadığı kabusu anlatmayı başardı. Köye dönüşünde ise tambur sesleriyle karşılandı. Tamburların, evliliğini kutlamak için çalındığını söylediler. Herşey öngörülmüş, hazırlanmıştı. Kocasını uzun zaman önce seçilmişti. Yalnızca, o kocasını tanımıyordu ve ne evlenmek, ne de Mali'de kalmak istiyordu. Ancak isyanına, çığlıklarına ve umutsuzluğuna rağmen evlilik gerçekleşti. Kısa bir süre sonra ailesi Fransa'ya döndü. Ve işte tek başına, kendisiyle yatmadığında onu dövmekte tereddüt etmeyen, çok eşli, kırkının üzerinde bir adama bırakıldı. Kilit altında tutulma ve inziva... Bir buçuk yılın sonunda işbirlikleri ve gazetecilerin hareketi sayesinde kaçmayı başardı. Roissy'e geldiğinde hiçkimse yoktu. Aile için o artık bir paryaydı. Üzerinde utanç vardı. Ne arkadaşı, ne de ufukları... Kendisini yeniden nasıl yaratacağı ? Röportajın sonu. [Serge de Sampigny'nin röportajı, 2002]

İsimleri Aissatou, Yulide, Leyla. Anne-babaları Afrika, Türkiye, Fas kökenli. Çift vatandaşlıkları var ve bu durum, suç sayılan eylemlerin genç kızın geldiği ülkede, yani kendisi de kanunları ve gelenekleri arasında kalmış bir ülkede, gerçekleşmesi durumunda Fransız otoritelerini harekete geçmekten aciz bırakıyor. Elimizde hiçbir sayı yok, ancak Fransa'da doğmuş ve yetişmiş göç kökenli onbinlerce genç kız, hatta çocuk, bu tip uygulamalara maruz kalıyor ve kalabilir. Bu evliliklerin büyük çoğunluğu yurtdışında gerçekleşiyorsa da, unutmamak gerekir ki, Fransa'da henüz olgunlaşmış kızlar, dinî - töresel - törenlerle kendilerinden daha büyük gençlerle ve hatta adamlarla evlendiriliyorlar. Taciz edilerek, aşağılanarak, oturma izni alımına alet edilerek, sessizlik kanunu tarafından susturularak ve hakları olan yardımı istemeleri engellenerek bu adamlara tamamen teslim ediliyorlar.

Bu kızlar ve her an ülkeye gönderilme tehdidiyle karşı karşıya olan diğer kız kardeşler için okul, genellikle, aileden uzak olarak acı ve endişelerini açıklayabildikleri tek yer. Bu, okul hemşire ve rehberlik

CFAIT

CONSEIL FRANÇAIS DES ASSOCIATIONS D'IMMIGRES DE TURQUIE

Tel : 01 42 46 17 90

Fax : 01 42 46 17 96

35 boulevard de Strasbourg

75010 PARIS - FRANCE

cfait@noos.fr

www.cfait.org

görevlilerinin artan bir sıklıkla dile getirdikleri ve yine bu görevlileri danışmanların bir takım tedbirlerini desteklemeye, milli eğitimi ise bu konu üzerinde düşünmeye iten bir sorun. İlk adım, eğitim sisteminde kız ve erkek öğrenciler arasında daha büyük bir eşitlik sağlanmasını isteyen metinlerin yayınlanmasıyla ve özellikle de 25 şubat 2000 bakanlıklararası görüşmeyle atılmış oldu. Bundan birkaç ay önce, dünya kadınlar gününün arifesinde bir tartışma ^[«Eşitlik, karmalık, laiklik », 7 Mart, Paris, Louis-le-Grand Lisesi] çeşitli ilgilileri toplamayı başardı. Bütün tartışma katılanları bu tip uygulamaların yargılanması gerektiği konusunda hemfikirler, ancak hepsi çözümlerin çok da basit olmadığını düşünüyordu. Anne-babalar da, bizzat çelişkili bir buyruğa boyun eğiyorlar ; çocuklarına daha iyi yaşam şartları sağlayabilmek için evlerinden uzakta yaşamak ve yine bu çocukları metalaştırarak, ülkede kalanlara teminat ödemek... Uzun yıllardır Fransa'ya yerleşmiş ve hatta Fransa'nın değerlerinin birçoğuna uyum sağlamış aileler için bile, bu tip evlilikler göç ettikleri ülkelerinin yasa ve geleneklerinin devamlılığının göstergesidir. Çocuklar eğitim görüyorlar, basına ulaşabiliyorlar, kendi yaşlarında gençlerle görüşüyorlar, batılı örneklerden etkileniyorlar ve çiftin temelinde sevginin olduğu, kadının bağımsızlığını sağlamaya çalıştığı bir geleceğe atılıyorlar. Tabii bu ailelerde kızlar, erkekler kadar özgür değiller ; babanın, erkek kardeşlerin, erkek kuzenlerin sürekli takibi altında, ev işlerinden sorumlular... Ama yine de hiçbir şey onları, bir gün kendilerini şehirlerinden binlerce kilometre uzakta, tanımadıkları bir kuzenle evli, çocuk yapmaya mahkum ve eşin ailesine itaat etmek zorunda bulma ihtimaline hazırlamıyor.

O halde, ebeveynler nasıl bu noktaya geliyorlar ? Derneklerin açıklamalarına bakarsak, bu uygulamaya başvuranların sayısı gitgide artıyor ? Bu durum, önce esas olarak, babaların kararına dayanıyor. Zaten kendileri de oldukça hassas bir durumda olan annelerin söz hakkı yok. İkinci eş, boşanma tehtidi altında, tüm erkek gücünün kurbanı anneler karşı gelme riskini alamıyorlar. İkinci olarak zaten herşey çok önceden, kızın doğumundan önce kararlaştırılmış oluyor. Afrika'da Aşağı Sahara'da, özellikle etnik grup, kast ve hatta mümkünse aile içinde evlenmek çok önemli. Mağrip'te maddiyata dayalı öneriler ve sunulan bir göç ya da kanunsuz bir göçü yasallaştırma imkanları öncelikliler. Türkiye'ye gelince, cemaat dışı evlilikleri en fazla engellemek isteyen ülke, kızların neredeyse tamamı (ve tabii erkekler de, onları da unutmamak gerekir) yakın bir akrabasıyla, zorla evlendiriliyor. Özellikle Türkiye örneği aracılığıyla, göçün, evlilik uygulamalarının ne kadar saptırıldığını görebiliyoruz. Yine de, *Elele* derneği başkanı Gaye Petek-Şalom, yurttaşlarından bahsederken kendi adına, « *zoraki evlilik* » yerine « *ayarlanmış evlilik* » demeyi tercih ediyor ve Türkiye'nin kadınlara oy hakkı veren ilk ülkelerden biri olduğunu (Fransa'dan 30 yıl önce !) ve evlenecek kişilerin karşılıklı rızasının zorunlu olduğunu hatırlatıyor. Tabii ki kırsal kesimde töre devam ediyor ama hukuk da etki alanını giderek genişletiyor ve öyle görünüyor ki, yurtdışında yaşayan türk topluluğu, ülkede yaşayanlardan çok daha geri kalmış durumda. Türkiye göçmeni gençlerin % 90'ının ülkelerinde genellikle de çok yakın akrabalarıyla bu tip « *ayarlanmış evlilikler* » yapmaları bekleniyor. Kaçmak genellikle kızlar için tek çözüm, erkekler ise hızla baba evini terk ediyorlar. Aynı sorun Afrika'da da var. Kanunlar ve adetler gelişiyorlar, ancak göçmenler « *kraldan daha kralcı* » davranıyorlar... Bu topluluklarda kesinlikle bir « *kimliği koruma stratejisi* », sosyolog Mahame Timera'nın da belirttiği gibi « *anne ve babalarda yurtdışında doğan çocukların yine de, asıl ülkelerinin cemaatine ait olmaya devam etmeleri kaygısı* » var, geriye bir tek ülkelerinde gelişen uygulamaları kendilerinin de dikkate almaları kalıyor. Davranışları ve kendilerine örnek aldıkları şeyler değişmeden kalırken, kendilerini göç etmeye iten nedenlerle de çelişkili bir hal almış oluyor. Tabii babaların kızlarını kötü çevrelerde görmekle ilgili kaygılarını da hafife almamak gerekir. Bu toplumlarda bekaret temel bir değer ve batı örneği de bu anlamda korkutucu bir örnek teşkil ediyor ; yani kızları genç yaşlarda evlendirmek, bir nevî bekareti garantiye almanın yolu oluyor. Erkek kardeşler bile, çok da salık verilmeyecek « *küçük suçluların* » kız kardeşleriyle ilgilenmelerinden çekiniyorlar. Şehirlerde ise endişe daha büyük.

Mağripliler için şartlar, Türk ve Afrikalılarınkilerden biraz daha farklı (otoriter ve eli çabuk). Bütün bir « *beyin yıkama* » süreci var, bunun sonunda kızlar bıkarak ya da ikna olarak onaylarını veriyorlar.

Fat'mamas tiyatro kampanyası ; kızlarından birinin ebeveynleri tarafından ayarlanmış bir evliliği reddetmesi durumuyla karşı karşıya kalmış bir ailenin hikâyesini yazıp, sahneye koydu. « *Nora'nın zincirleri* » sahnelendiği yerlerde büyük başarı elde ediyor. Kızlar ve erkekler, yakından veya uzaktan tanıdıkları bu meseleyle ilgili kendilerini sorgulamaya başlıyor, *GAMS* ve *Voix d'elles rebelles* gibi derneklerin katılımlarıyla ateşlenerek süren tartışmalar ise zenginleşerek devam etmekte. Yine de tüm kızların (ve hatta çoğunlukla erkeklerin) bu başka zamanların ve başka yerlerin uygulamalarına karşı olduklarına inanmamak gerekir. Anne-babalarının örneği, birbirlerini seçmemiş olsalar da sağlam bir çift oluşturmaları, kimileri için şu anda içinde yaşadıkları toplumun prensiplerinden daha ağır basan bir nevi suçluluk duygusunun mirası. Fransa'da yaşayan bir türk genci : « *bir kız okulu onaltı yaşında bırakmalı, evlenmeli ve çocuk yapmalı. Ailelerimizin bizim için ülkeden kız getirmeleri çok iyi, çünkü burdakiler iyi değiller* » diye anlatıyor. Anne-babalar için anlaşılması zaten zor olanlar, Fransa'da doğmuş ve yetişmiş genç insanlar için daha da zor. Belki de, bu durumda, demokratik bir örneğe uyum sağlayamamış olmanın verdiği bir hisle kültürel bir örneğe (çoğu zaman artık kullanılmayan bir örnek) dayanma kaygısı üzerinde durulmalıdır. Berberî hukukçular derneğinden Mustafa Saadi, zoraki evliliklerin fransız hukukunun az bilinmesinin kötü sonuçlarından biri olduğunu düşünüyor ve bu sorunu giderebilmek için ortaokul ve liselerde bilgilendirme amaçlı konuşmalar düzenliyor. Öğrencilere hukukun öğretilmesine yardımcı olmak onlara kuralların benimsenmesinde önemli destek sağlar, ama özellikle, kişisel özgürlükler ve gelişim gibi meselelerle karşı karşıya geldiklerinde, ailenin değerleriyle dengeleyebilecekleri değer ve prensiplerin geçişini de sağlamış olur.

« *Bir tiyatro gösterisi üzerine tartışma, konuşmalar, bilgilendirme her seferin bir okul binasında, tebirlerin alınabileceği bir yerde gerçekleşiyor, çünkü okul, kız ve erkeklerin birlikte toplanmasını meşru kılan tek yer* » diye hatırlatıyor. Kültürlerarası İlişkileri Geliştirme Ajansından (ADRI) Beski Chahla. Ama aynı zamanda, Göçler Üzerine Araştırma, Eğitim ve Hareket Enstitüsü araştırmacısı Altay Manço da, çocuklara sahip çıkan yapıyı ve bazı ebeveynlerin bunu kuşkuyla karşıladıklarını hatırlatıyor. İşte itirafların genellikle bu noktada yapıldığı da gerçektir : bir öğretmene, hemşireye, rehberlik görevlisine... Tatil öncesinde yardım istekleri çoğalıyor. Ne yapmalı ? Ebeveynlerle konuşmaya çalışmak zor. Karar verenler babalar ve sosyal görevliler ise genellikle kadınlar. Çocuk mahkemesine suç duyurusunda bulunulabilir ? Ancak delil yetersizliğinden, onlar da davayı açmakta tereddüte düşeceklerdir, çünkü ebeveynlerin sadece tatil için gideceklerine dair yemin edeceklerini ve onları kızlarının bir oyun hazırladığına inandırmalarıyla meselenin kapanacağını biliyorlar. Derneklere başvurmak ise gitgide daha iyi sonuçlar vermeye başlıyor. Sorunu bilen ve cevaplarını ona göre ayarlayabilecek olan birkaç dernek var : *Voix d'elles rebelles*, *GAMS*, *Voix des femmes*, Türkiye için *Elele*, *Nanas Beurs* Mağrip için ve *Fatoumata* derneği * Aşağı Sahara için. Örneğin *Kadınların Sesi (Voix des femmes)* bir Paris banliyösü olan Cergy'de bulunuyor, ve orada 2001 yılında 124 kişiyi kabul etti : 122 kadın ve 2 erkek. Hukuki öğütler verdi, savcılar tarafından yürütülen dosyaları takip etti ve sosyal servislere insanları yönlendirdi. Diğerleri *Elele* gibi, önlem ön plana çıkarıyorlar, annelerle toplantılar, babalarla küçük görüşmeler (camiilerde) gibi, bazıları ise, gençleri korumak için kendi tecrübelerini dayanıyorlar, iki yıl önce basında manşet olmuş olan *Fatoumata* gibi. Lisede parlak bir son sınıf öğrencisi, bir beyaza aşık kız, Paskalya tatili için Senegal'e gönderildi ve geri gelmedi. Sınıf arkadaşları endişelendiler, sonra felsefe öğretmeni, ardından ise müdür... Müdür, « *bütün mesele basınla ilişkilerle, uluslararası görüşmeciler arasında doğru dengeyi bulmakta* » diyor. Senegal hükümetinin kızın geri gönderilmesinden yana olduğunu söylemek gerekir, ancak yine de ailesinin haklarını da gözardı edemezdi. Sonunda Paris'e geri dönen, eğitimine kaldığı yerden devam eden Fatoumata, kendisiyle aynı duruma düşme ihtimali olanları uyarmak istedi.

* AFEF (Association Fatoumata pour l'émancipation des femmes / Kadınların Özgürlüğü için Fatoumata Derneği) - 27 rue du Château Landon - 75010 Paris. Tel 06 03 89 53 72 - mail : afef@free.fr

Bazı bölgelerde, dernekler, milli eğitim, sosyal ve eğitici servisler birlikte çalışıyorlar ve Val d'Oise'da olduğu gibi ilginç ilerlemeler kaydedilebiliyor. Böylelikle, çocuk servisleri acil zoraki evlilik tehdidine karşı prosedürlerini hafifletmeyi kabul ettiler ; buna göre hazırlayıcı toplantı olmayacak ve 18 yaşını doldurmuş gençlere de yardım edilecek. Bu gençlerin servis tarafından tanınması gerekmeyecek. Bazı kuruluşlar tarafından alınan insiyatifler ise, tehlike durumlarını azaltmayı öngörüyorlar. Mesela, Genevilliers'de özel bir eğitimden geçmiş olan aracı öğrenciler, arkadaşlarının dikkatli birer dinleyicisi oluyorlar.

« *Onbeş yıl kadar önce, okul bir cinsel taciz problemi yaşadı* » diye anlatıyor Val d'Oise'in akademik teftişi teknik danışmanı Catherine Richet. Kimileri bunun kendi rolleri olmadığını düşünüyorlardı. Yine de, asıl olarak okulun hareketi sayesinde, konu bir tabu olmaktan çıktı ve bir takım tedbirlerin sürdürülmesi mümkün oldu. Zorunlu evlilikler için de aynı şekilde, okulun oynaması gereken bir rol var. Ebeveynlere karşı değil ama bireyin aileninkinden önemli olan çıkarı için. Bir kültüre karşı değil ama Gaye Petek-Şalom'un da dediği gibi « *göç çocuklarının kendi kültürlerini özgürce benimseyebilmeleri için* » ve yeni Aissatou, Yulide ve Leyla'ların huzur içinde tatile gidebilmeleri için. Memlekete, köye, ülkeye... ■

Kadınlara karşı her türlü ayırımın kaldırılmasını öngören genelgeyi imzaladılar, fakat yine de...

Uluslararası çocuk hakları genelgesi, 19. maddesi devletleri çocukların « *her türlü şiddet, zarar ve cinsel taciz de dahil olmak üzere fiziksel ya da zihinsel saldırıdan korunmasından* » yükümlü tutar. 24. maddede ise, « *söz konusu devletlerin çocuk sağlığına zararlı uygulamaların ortadan kaldırılması için gerekli ve etkili tüm önlemleri almaları* » gerekliliği açıkça belirtilmiştir. Daha çok kadın sünneti akla geliyor olsa da zoraki evlilikler de kınanan uygulamalar arasında yer alıyorlar.. Tabii söz konusu devletlerin, bu genelgeyi uygulama imkânlarını sağlamadan imzalamaları kimseyi şaşırtmacaktır. Yine de, bunlardan bir kısmı genel tavrı iletme yönündeki niyetlerini açıklamış ve bu doğrultuda

kadınlara karşı her türlü ayırımın kaldırılmasını öngören genelgeyi imzalamışlardır. Bu genelgenin 16. maddesine göre, « *söz konusu devletler evliliklerle ilgili her konuda kadınlara karşı ayırımını kaldırmak için gerekli tüm önlemleri alacak ve kadın-erkek eşitliği temeline bağlı olarak, evliliğe karşı çıkma, eşini serbest olarak seçme ve evliliğe sadece ve sadece kendi özgür ve tam iradesiyle karşı çıkma hakkı konularında, kadınların da erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlayacaklardır* ». Aynı madde « *çocuk evlilik ve nişanlarının hukuki geçerliliği olmaması, evliliklerin resmi kayıtlara kaydedilmesi ve asgari bir evlilik yaşı belirlenmesi için resmi zorunluluklar da dahil olmak üzere her türlü önlemin alınmasını* » zorunlu kılmaktadır.

Bu genelgeyi imzalayan devletler arasında Mali, Senegal ve Türkiye bulunmaktadır. Nihayet geçen martta Mali *Kadın, Çocuk ve Aileyi Koruma* bakanının ve fransız eski bakanı Aile ve Çocukluk degesinin insiyatifleriyle, fransızca konuşan ülkeler için ortak bir yönlendirme yasası yürürlüğe kondu. Bu yasa ile « *18 yaşından küçük her insan bir çocuktur. Asgari evlilik yaşı 18 olarak belirlenmiştir. Evlilik, sadece, her iki tarafın da iradelerini özgürce ifade etmeleri koşulunda geçerlidir. Resmi yaşa uyulmaması koşullarında sorumluluk ebeveynlere ve ailede söz hakkı olan insanlara ait olacaktır* » bölümlerini içermektedir.

Türkçeye çeviren : Zeynep Özgün FORTA

Mireille ROQUES, Gazeteci, Lien Social
© Lien Social, Numéro 627, 27 juin 2002

CFAIT

CONSEIL FRANÇAIS DES ASSOCIATIONS D'IMMIGRES DE TURQUIE

Tel : 01 42 46 17 90
Fax : 01 42 46 17 96

35 boulevard de Strasbourg
75010 PARIS - FRANCE

cfait@noos.fr
www.cfait.org